

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.007.040 у Національній академії
внутрішніх справ
03055, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

опонента кандидата юридичних наук, доцента Давиденка Валерія Степановича на дисертацію Каліннікова Олексія Валерійовича на тему «Досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження)», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження О.В. Каліннікова обумовлена питаннями кримінально-процесуальної діяльності, яка пов'язана з особливостями досудового розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи.

Реформа в правоохоронних органах в Україні передбачає їх оптимальну розбудову відповідно до світових стандартів. Вирішальне значення у цьому складному процесі будуть мати не кількісні показники, а якісний зміст, обґрунтований розв'язанням матеріально-економічних проблем та забезпечений дієвою науково-теоретичною та правовою базою.

Ця проблема, й насамперед відповідно до теми дисертації, набуває особливого змісту і значення в сучасних умовах, зокрема ведення бойових дій та виконання інших специфічних завдань на сході України, а отже також йдеться про забезпечення конституційно визначених прав та свобод громадян України.

Вирішення окреслених завдань повинно базуватись на правових науково-обґрунтованих дослідженнях з подальшим їх впровадженням у практичну діяльність правоохоронних органів.

Впродовж тривалої історії кримінальне процесуальне законодавство України зазнавало чимало змін та доповнень з питань нормативного забезпечення досудового розслідування. Наукові висновки та рекомендації, висвітлені в численних роботах, мають принципове значення для вдосконалення діяльності в цій галузі. Проте науково-методичне забезпечення діяльності правоохоронних органів в Україні недостатньою мірою відповідає зростаючим потребам. Без відповідного наукового дослідження залишалась низка важливих питань, зокрема й щодо досудового розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного.

Як слушно зазначає дисертант, до запровадження у жовтні 2014 року інституту спеціального досудового розслідування існувала певна прогалина, оскільки переховування підозрюваного від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності призводило до неможливості завершення досудового розслідування та постановлення судом вироку, що фактично нівелювало принцип невідворотності покарання і не сприяло ефективній протидії злочинності, а крім того призводило до порушення прав і законних інтересів потерпілих від кримінальних правопорушень.

Як свідчать судова практика та правозастосовна діяльність, існують проблеми нормативного регулювання спеціального досудового розслідування, для подолання яких необхідне подальше реформування цього інституту з огляду на стандарти та досвід країн Європи.

З цього ж приводу здобувачем вдало наведені й емпіричні дані. Про наявність у законодавчому регулюванні спеціального досудового розслідування прогалин та суперечностей зазначили: 90% адвокатів; 61% прокурорів, 31% слідчих, 82% суддів, а про необхідність запозичення в кримінальне процесуальне законодавство України відповідних положень з законодавства європейських країн: 84% адвокатів; 83% прокурорів, 60% слідчих, 84% суддів.

Переконливою є й думка автора, що незважаючи на численність ґрунтовних праць щодо різних аспектів спеціального досудового розслідування, які утворюють фундаментальну базу для подальших досліджень, залишається недослідженим питання досудового розслідування за відсутності підозрюваного в Україні у порівнянні із кримінальним процесуальним законодавством країн Європи. Оскільки переважно досліджувалося питання порівняння порядку судового розгляду за відсутності обвинуваченого.

Таким чином без сумнівним та таким, що підкреслює актуальність обраної теми дисертації є аналіз зв'язку теми дисертації із сучасними дослідженнями, який вказує на відсутність комплексних дисертаційних досліджень, присвячених порівняльно-правовому дослідженню досудового розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного в Україні та країнах Європи, що свідчить про актуальність цієї наукової праці.

Актуальність обраної теми дисертації обумовлена і її узгодженням з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. №276/2015, зважаючи на Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 р., тема дослідження відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки України на 2019-2021 рр., затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 р. №1466, узгоджується із пріоритетними напрямками наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС України № 275/2015 від 16 березня 2015 р.) та пріоритетними

напрямами розвитку правової науки на 2016-2020 рр. у частині правових механізмів забезпечення і захисту прав та свобод людини, визначених у Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України, які затверджені загальними зборами Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 р.

Тему дисертації затверджено Вченою радою НАВС від 29 жовтня 2019 р. (протокол № 22) і включено до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (№ 817 за 2019 рік).

Отже, відповідно до потреб слідчої практики, метою роботи є комплексне науково-теоретичне і порівняльно-правове вивчення інституту досудового розслідування за відсутності підозрюваного у кримінальному процесуальному законодавстві України та країн Європи, що включає в себе: розвиток законодавства, процесуальний порядок здійснення процедури *in absentia* та гарантії прав підозрюваного під час здійснення кримінального провадження.

Таким чином обрана О.В. Калінніковим тема дисертаційного дослідження безперечно є актуальною і своєчасною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність забезпечується, на думку опонента, такими обставинами:

1. Належною теоретичною, нормативно-правовою основою та емпіричною базою дослідження, зокрема:

– теоретичну основу дисертації становлять наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників в галузі кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності, кримінального права та інших галузей знань;

– нормативну основу наукового дослідження становлять Конституція України, акти кримінального процесуального законодавства України тощо;

– емпіричну базу дослідження становлять дані судової статистики щодо розгляду клопотань про здійснення спеціального досудового розслідування слідчими суддями; база даних прецедентної практики ЄСПЛ HUDOC; узагальнення судової практики Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ та інших судів України; рішення Конституційного Суду України; судові рішення, які розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень за період з 2014 до 2021 рр.; інформація правоохоронних органів, інших органів влади України, ЄСПЛ, державних органів країн Європи та ЄС; судові рішення європейських країн; матеріали 15 кримінальних проваджень щодо здійснення спеціального досудового розслідування; узагальнені дані опитування 336 осіб (протягом 2019–2021 р.р.): адвокатів - 72, прокурорів Офісу Генерального прокурора (Генеральної прокуратури), обласних (регіональних) прокуратур – 62, окружних (місцевих) прокуратур - 68, слідчих - 66, суддів – 68 у різних регіонах України, зокрема, в місті Києві, Донецькій, Запорізькій, Харківській, Кіровоградській, Одеській областях. Дисертантом використано також власний досвід надання правової (правничої) допомоги під час здійснення адвокатської діяльності.

2. Комплексним використанням широкого спектру методів наукового пізнання, серед яких: історико-правовий, компаративістський, логіко-нормативний, метод порівняльного аналізу, пошуково-бібліографічний, метод системного аналізу, соціологічний, статистичний, структурно-функціональний, класифікації та групування, формально-догматичний.

3. Суттєвим і показовим є доречне використання здобутків науковців, які раніше безпосередньо або опосередковано вивчали окреслені проблеми.

Наукова новизна одержаних результатів Каліннікова О.В. визначається тим, що за характером та змістом розробленої проблеми дисертація є одним із перших в Україні комплексних науково-практичних досліджень, у якому на

інтегративному рівні зі всебічним аналізом усіх аспектів досліджуваної проблеми та застосуванням системного доктринального підходу, здійснено порівняльно-правове дослідження досудового розслідування за відсутності підозрюваного в Україні та країнах Європи, в результаті чого сформульовано висновки, які мають важливе теоретичне і науково-юридичне значення.

Серед найбільш суттєвих результатів, що визначають наукову новизну дослідження, особливої уваги заслуговують: визначення періодизації розвитку кримінального процесуального законодавства відповідно до теми роботи, виконано порівняльно-правові співставлення положень КПК України і нормативних положень країн Європи, визначено передумови для формування спільних стандартів, систематизовано всі вимоги КПК України щодо спеціального досудового розслідування.

В якості **наукового доробку** здобувача, що відповідає вимогам наукової новизни, слід визнати: ідеї запровадження на базі ЄРДР «Електронного кримінального провадження», удосконалено зміст поняття спеціального досудового розслідування, а також класифікацію системи кримінальних процесуальних гарантій прав підозрюваного під час спеціального досудового розслідування, та поняття процесуальні гарантії прав підозрюваного тощо.

Заслуговує на увагу і запропонований автором подальший розвиток систематизації міжнародних документів з питань прав підозрюваного, визначено прогалини і суперечності правового регулювання інституту спеціального досудового розслідування.

Оцінка змісту дисертації. Дисертація має чітку, логічну та послідовну структуру, яка складається із анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять 7 підрозділів, висновків, додатків, списку використаних джерел.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт та предмет, розкрито наукову новизну роботи, її теоретичне і практичне значення, а також форми апробації одержаних результатів.

Розділ 1. «Теоретичні та правові засади досудового розслідування за відсутності підозрюваного, як складової частини кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*) в Україні та країнах Європи» складається з трьох підрозділів. Дисертантом було окреслено стан наукових досліджень відповідно до теми роботи, генезис законодавства в Україні та законодавства в країнах Європи щодо досудового розслідування за відсутності підозрюваного, як складової частини кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого.

Розділ 2. «Досудове розслідування за відсутності підозрюваного за законодавством України та країн Європи» складається з двох підрозділів. В ньому здобувачем було досліджено процесуальний порядок досудового розслідування за відсутності підозрюваного за законодавством України та країн Європи.

Розділ 3. «Гарантії прав підозрюваного під час досудового розслідування у кримінальному провадженні за його відсутності» містить два підрозділи. В цій частині роботи Калінніков О.В. в цілому достатньо приділив увагу дослідженню гарантій прав підозрюваного під час досудового розслідування за його відсутності за законодавством України, а також міжнародно-правових гарантій прав підозрюваного під час досудового розслідування за його відсутності.

Кожний окремий розділ роботи містить змістовний висновок.

У загальних **висновках** дисертації на основі комплексного дослідження науково-теоретичних підходів, а також аналізу кримінального процесуального

законодавства України та країн Європи і практики його застосування, здійснено порівняльно-правове дослідження досудового розслідування за відсутності підозрюваного, наслідком якого є отримання нових обґрунтованих та достовірних наукових результатів

Практичне значення представленої дисертації полягає в тому, що сформульовані та обґрунтовані в роботі положення та рекомендації впроваджені й можуть бути використані у:

- законотворчій діяльності – для вдосконалення окремих положень чинного КПК України та проектів змін і доповнень до кримінального процесуального законодавства України (лист Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 30 березня 2021 р. № 04-27/12-2021/111291). Надані пропозиції частково враховано при прийнятті законопроекту «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення окремих положень у зв'язку із здійсненням спеціального досудового розслідування» № 2164 від 20 вересня 2019 р.;

- правозастосовній діяльності судів, органів досудового розслідування та адвокатури – під час процесу формування правозастосовної практики у кримінальному провадженні (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 15 березня 2021 р.; акт впровадження адвокатського об'єднання «Могилянський та партнери»; акт впровадження Вищого антикорупційного суду; акт впровадження Печерського районного суду м. Києва; акт впровадження Шевченківського районного суду м. Києва;

- освітньому процесі – для підготовки лекцій, методичних рекомендацій, навчальних програм, тестових завдань, відповідних розділів підручників, навчальних посібників, а також під час проведення різних видів занять із дисципліни «Кримінальний процес» (акт впровадження Національної академії

внутрішніх справ; акт впровадження Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого).

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях, зміст і характер яких відповідають вимогам, встановленим МОН України, а також виступах дисертанта з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, круглих столах, що в цілому свідчить про достатній рівень апробації.

Основні теоретичні висновки і практичні пропозиції, що містяться у дисертації, сформульовано у 15 наукових публікаціях у тому числі 7 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений Міністерством освіти і науки України, з них 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, та 8 тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, опублікованих у відповідних збірниках.

Таким чином дисертаційне дослідження О.В. Каліннікова виконано на належному науковому рівні, містить низку важливих теоретичних і практичних положень і висновків, що підтверджені статистичними, емпіричними та іншими даними.

Наведене дає підстави для загальної позитивної оцінки роботи.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Незважаючи на системність та повноту проведеного дослідження, обґрунтованість авторських висновків та пропозицій, в роботі можна виокремити деякі положення, які не сприймаються однозначно, є дискусійними та потребують уточнення, зокрема:

1. У підрозділі 2.1. автор, на думку опонента, змістовно проаналізував процесуальний порядок досудового розслідування за відсутності підозрюваного

за законодавством України. Зокрема, на сторінках 89-90 розглянуто сукупність обставин як підстав здійснення спеціального досудового розслідування.

Заслужують на увагу й інші змістовні та систематизовані погляди дисертанта відповідно до окреслених проблем. А отже системно скомпонована інформаційна складова цих питань могла стати наглядною основою відповідного додатку (додатків).

Це дещо розгрузило би описову частину роботи, збагатило би теоретичне та практичне значення отриманих автором результатів.

2. У підрозділі 3.1. дисертант звертається до складного та дискусійного питання щодо гарантій прав підозрюваного під час досудового розслідування за його відсутності за законодавством України.

Автором наведено та проаналізовано праці вчених процесуалістів із окресленого питання. Цілком слушно автор вступає в наукові дискусії з окремими вченими щодо забезпеченості прав підозрюваного у кримінальному провадженні (сторінки 205-207). Однак такі дискусії мають фрагментарний характер та не охоплюють проблему в цілому.

А отже дослідження цього питання убачається не зовсім завершеним, оскільки не достатньо чітко та цілісно сформульовано власну позицію дисертанта.

3. Відповідно до наукової новизни отриманих результатів, за характером та змістом розглянутих питань, дисертація Каліннікова О.В. є одним із перших в Україні комплексних науково-практичних досліджень.

А отже, зважаючи на практичне значення роботи, значної кількості сформульованих дослідником наукових положень, рекомендацій та пропозицій, які можуть бути використані у правозастосовній діяльності судів, органів досудового розслідування та адвокатури, автору доцільно було би підготувати відповідні методичні рекомендації.

Проте вищенаведені зауваження носять дискусійний характер, можуть бути пояснені під час захисту й суттєво не впливають на позитивне враження від представленої наукової праці.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

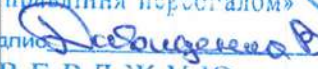
1. Дисертація Каліннікова Олексія Валерійовича на тему «Досудове розслідування у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (in absentia) в Україні та країнах Європи (порівняльно-правове дослідження)», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, містить наукові положення, нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення в галузі знань 08 «Право», а отже відповідає вимогам, передбаченим п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167.

2. Калінніков Олексій Валерійович заслуговує присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – «Право» за результатами публічного захисту.

Опонент:

**професор кафедри правоохоронної
та антикорупційної діяльності
Міжрегіональної академії управління персоналом,
кандидат юридичних наук, доцент**

В. С. Давиденко

Приватне акціонерне товариство
«Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»
Бласноручний підпис
СТВЕРДЖУЮ
Відділ управління персоналом
«___» _____ 20__ р.
Підпис